

سیر تحول در اندیشه مرمت شهری*

دکتر ناصر بنیادی**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۶/۲۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۸۹/۱۱/۱۱

چکیده

پرداختن به مرمت شهرهای تاریخی در دوره های مختلف، با توجه به شرایط اقتصادی-اجتماعی و تاریخی و با اهداف گوناگونی صورت گرفته است. ارتقا و تشویق صنعت گردشگری، حل معضلات و کمبودهای مناطق تاریخی شهر، بازآفرینی شهری و حتی کمک به قرارگیری در زمره شهرهای جهانی، از اهدافی است که مرمت‌های شهری بر مبنای آنها انجام شده است. از طرف دیگر دو رویکرد حفاظت و توسعه همواره در انجام مداخلات شهری حاکم بوده و به تعادل رساندن این دو رویکرد چشم‌انداز اصلی مرمت در بافت‌های تاریخی گردیده است. نگاه به مرمت شهری در کشورهای در حال توسعه، به علت مشکلات موجود در آن شهرها، عمدتاً از زاویه حل معضلات و کمبودهای مناطق تاریخی صورت گرفته و شهرهای ایران هم از این قاعده مستثنی نبوده است. بر این اساس با استفاده از مطالعات اسنادی به گردآوری و تدوین مبانی و بیانیه‌های نشست‌های بین‌المللی اقدام و تلاش گردیده تا یک دوره‌بندی تاریخی بر مبنای تأثیرگذاری اهداف توسعه و حفاظت ارائه گردد.

واژه‌های کلیدی:

منشورهای مرمت، حفاظت و توسعه، برنامه‌ریزی شهری، پایداری

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری ناصر بنیادی با عنوان "روش‌های مداخله در بافت‌های کهن، ارزیابی تجارب و روش‌شناسی مداخله: بهسازی، نوسازی و بازسازی؛ (نمونه موردی شیراز)" به راهنمایی دکتر اسفندیار زبردست و مشاوره دکتر سید محسن حبیبی و دکتر محمد نقی زاده است که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ارائه گردیده است.

** دانش‌آموخته دکترای شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران. Email: NB271374@yahoo.com

مقدمه

در گذشته، به عللی چون زلزله یا جنگ را می‌توان جزو سابقه مرمت شهری محسوب نمود.^۱

تاریخچه مدون مرمت در غرب به تمدن روم باستان بازمی‌گردد که عناصری از فرهنگ یونان و مصر در سرزمین‌های تحت استیلا، احیا و به کار برده شدند؛ در دوره رنسانس نیز آثار بازمانده از تمدن‌های یونان و روم مورد کاوش و مرمت قرار گرفتند. اما شکل‌گیری مرمت علمی مربوط به بعد از انقلاب صنعتی در اروپا است. با این حال اتفاق نظری درباره دوره بندی مرمت شهری وجود ندارد.

دیدگاه‌های صاحب‌نظران در مورد دوره بندی مرمت شهری:

صاحب‌نظران تقسیم بندی‌های متفاوتی در این باره انجام داده‌اند: الف. یوکا یوکیلهتو در "سرگذشت حفاظت معمارانه" چهار مکتب اصلی تأثیر گذار را در توسعه نظریه و تجربه عملی حفاظت شناسائی کرده است: الف-۱: بناهای تاریخی به عنوان یادمان (از دوران‌های باستان تا به امروز)، الف-۲: احیای سبک‌گرا (اواخر قرن ۱۸ تا به امروز)، الف-۳: حفاظت مدرن (قرن ۱۹ تا به امروز)، الف-۴: تداوم سنتی (قرن ۲۰ تا به امروز). این مکاتب، حدوداً با ترتیب زمانی ارائه شده‌اند، اما هر کدام از آنها به موازات یکدیگر توسعه می‌یابند و تجارب عملی توانسته‌اند ایده‌های خود را از چندین مکتب تأثیر گذار آخذ نمایند.

ب. دسته بندی نظری دیگر مربوط به کتاب برنامه ریزی بریتانیائی تألیف "بری کالینگورس" است. وی در این کتاب یکی از مشکلات عمده در تاریخ مرمت شهری را عدم تطابق و همسوئی متون تخصصی مرمت با برنامه‌ریزی می‌داند و نیمه قرن بیستم را که مرمت و برنامه‌ریزی شهری به هم نزدیک شدند را نقطه عطف تاریخی می‌داند. (کالینگورس، ۱۳۸۷)

ج. دیدگاه بعدی مربوط به "لئونی سنندر کوک"، بر اساس نظریات پیتر هال است که تاریخ شهر در دوران معاصر را در چهار دوره ۲۵ ساله به ترتیب زیر دسته بندی کرده است: (Sandercock, 2003) ج-۱: از سال ۱۸۹۸م. تا ۱۹۲۲م. دوران خوشبینی به توسعه اجتماعی، ج-۲: از سال ۱۹۲۳م. تا ۱۹۴۸م. دوران ایده‌های خیالی، ج-۳: از سال ۱۹۴۹م. تا ۱۹۷۲م. دوران نوسازی و توسعه، ج-۴: از سال ۱۹۷۳م. تاکنون: دوران دگرگونی ارزش‌ها.

د. "رابرتز" نیز در دهه‌های مختلف از ۱۹۵۰ تا کنون به دسته بندی و ارائه گرایش‌های مختلف در هر یک، با توجه به سمت و سوی بازآفرینی شهری در دهه‌های اخیر پرداخته است: (Roberts et al., Peter W. 2003) د-۱: دهه ۱۹۵۰م. : دوران بازسازی^۲، د-۲: دهه ۱۹۶۰م. : دوران باززنده سازی^۳، د-۳: دهه ۱۹۷۰م. : دوران نوسازی^۴، د-۴: دهه ۱۹۸۰م. : دوران توسعه مجدد^۵، د-۵: دهه ۱۹۹۰م. : دوران بازآفرینی^۶.

سیر تحول اندیشه مرمت شهری برای پرداختن به تحول در مبانی این حرفه و زمینه تخصصی، بحث اصلی است. سئوالات اصلی عبارت است از: ۱. در تاریخچه مرمت چه تحولاتی موجب پدید آمدن مرمت شهری شد؟ آیا پدید آمدن شهرسازی رسمی و برنامه‌ریزی شهری و پیوند آن با مرمت را می‌توان عامل شکل‌گیری مرمت شهری دانست؟ ۲. عوامل تعیین کننده اهداف و تأثیرگذار بر اقدامات مرمت در شهرهای تاریخی کدامند؟ در تجربیات مرمت شهری چه سیاست‌های کلی توانسته زمینه فعال‌سازی مرمت شهری در کشورهای درحال توسعه را ایجاد کند؟

بر این اساس با استفاده از شواهد موجود و مطالعات اسنادی به تدوین مبانی اقدام گردید و با استدلال و جمع‌بندی مطالب، تلاش شد تا یک دوره‌بندی تاریخی بر مبنای تأثیرگذاری رویکردهای توسعه و حفاظت ارائه گردد.

فرضیاتی که مطرح بوده، عبارت است از:

۱. به نظر می‌رسد از آنجا که استفاده از روش‌های علمی طراحی و برنامه‌ریزی شهری از ملزومات ورود به عرصه مرمت شهری بوده است. در سیر تحول مرمت نیز تا زمانی که برنامه‌ریزی شهری به عنوان یک رشته علمی شکل نگرفت و به صورت یکپارچه با مرمت استفاده نشد، مرمت شهری نتوانست به صورت مستقل مطرح شود و نقشی در تحول مناطق تاریخی به عهده گیرد.

۲. مداخلات واجد رویکردهای دو گانه "حفاظت" و "توسعه"، از چالش‌های مدیریت شهری و مدیریت میراث فرهنگی در شهرهای تاریخی است. به نظر می‌رسد برخی کشورها توانسته‌اند چالش بین این دو را به حداقل رسانده و مناطق تاریخی شهرها را مرمت و در جهت پاسخگویی به اهدافی چون ارتقای صنعت گردشگری استفاده نمایند. در کشورهای درحال توسعه بعثت معضلات مناطق تاریخی، مرمت شهری با رویکرد رفع مشکلات مطرح بوده و با دشواری صورت می‌گیرد.

سابقه مرمت شهری

سابقه مرمت، به صورت تعمیر بنا با شکل‌گیری خانه و سرپناه و لزوم تعمیر و نگهداری آن عجین است. حضور مرمت در فرهنگ معماری گذشته ایران از فنآوری سنتی ساخت ابنیه و عناصر معماری آن قابل تشخیص است؛ استفاده گسترده از کاشی و آجر برای مصارف مختلف و از جمله پوشش سقف‌ها، به طوری که قابل تعویض و جایگزینی باشد؛ یا کاهگل نشان از نقش تعمیر و نگهداری یا به عبارتی احیای ابنیه در خود دارد. در مقیاس شهری، بازسازی ساختار شهر توسط حکومت‌ها

(نقل از ایزدی و صحنی زاده، ۱۳۸۳)

در دوره انقلاب کبیر فرانسه، با تلاشی اشرافیت فئودال، لزوم حفظ آثار به جا مانده از آن دوره و مرمت ابنیه متعلق به آنان نیز مطرح شد. روشی که در انجام مرمت و احیای اشیاء و ابنیه به کار برده می‌شد، تعمیر و احیای اولیه و غیر علمی بود. از آنجا که هدف استفاده مجدد از اشیاء و ابنیه بود و مستندسازی آثار تاریخی مدنظر قرار نمی‌گرفت، مرمت‌گر با حدس و گمان خود به تعمیر اشیاء و ابنیه تاریخی می‌پرداخت و در نتیجه خساراتی در این رابطه به وجود می‌آمد. بسیاری از تندیس‌ها، ابنیه و آثار تاریخی بر اثر این تعمیرات صدمه جدی دید. (نقل به معنی از یوکیلهتو، ۱۳۸۶)

ب: دوران شکل‌گیری مرمت علمی، از اواخر قرن نوزدهم تا اوائل قرن بیستم میلادی

پس از انقلاب صنعتی موضوع نحوه مرمت و تعمیر اشیاء و ابنیه مورد توجه قرار گرفت. بازگرداندن اثر به شرایط اولیه هدف کلی تعمیر و مرمت در این دوره بود. احیای سبکی روشی بود که به نظر می‌رسید می‌تواند این هدف را محقق سازد. باور این بود که احیا باید آشکار کننده یکپارچگی سبک از دست رفته باشد. عناصر جدید به منظور ایجاد انسجام و برای کامل کردن ایده اصلی معمار، به صورتی که توسط احیاکننده تفسیر می‌شد، اضافه گردیدند. "اوژن امانوئل ویوله لودوک"، فرانسوی و از پیشگامان مرمت، این فلسفه را به شکل مجموعه‌ای نظام‌مند از قوانین درآورد. تعریف وی از احیا چنین است: احیا و ماهیت آن مدرن است. احیای یک ساختمان به معنای نگهداری و تثبیت وضعیت موجود، تعمیر یا دوباره‌سازی آن نیست، بلکه به معنای دوباره برگرداندن به شأن و منزلت سابق خود به صورت تام و تمام است؛ که ممکن است حتی در هیچ زمانی به این شکل موجود نبوده باشد. (Jokilehto, 2002)

اقدامات بارون اوسمان در نیمه قرن نوزدهم در شهر پاریس و ایجاد بلوارهای عریض و بازسازی بدنه‌های شهری آنها، پایه‌گذاری و تکمیل شبکه تأسیسات شهری گسترده اقدامی در جهت حفاظت میراث گذشته نبود، اما به عنوان مداخله‌ای غیر کارشناسی و با نگاه توسعه کمی جهت پاسخگویی به مشکلات بافت‌های تاریخی، قابل بررسی است.

در سال‌های بعد با کشفیات باستان‌شناسی و لزوم ارائه اسناد تاریخ گذشته و تدوین و مستندسازی تاریخ تمدن در جهان، مقوله مرمت از احیای سبکی که بستگی بیشتری به سلیقه مرمت‌گران داشت، به سمت احیای علمی گرایش یافت. در این سال‌ها کسانی چون جان راسکین و ویلیام موریس به نقد احیای اولیه و احیای سبکی و روش‌های مرمت‌گران گذشته پرداختند و احیای سبکی را بزرگترین لطمه به آثار و ابنیه قلمداد کردند. (The Royal Town Planning Institute, 2000)

تعریف راسکین از "احیا" که از اثر او هفت فانوس معماری برگرفته شده، در تضاد قابل توجهی با تعریف "ویوله لودوک" قرار دارد. راسکین

هف از میان صاحب‌نظران داخلی، فتانه نراقی در مقاله‌ای در نشریه هفت شهر، رویکردهای مختلف را تلفیق نموده و تاریخچه مداخله و مرمت شهری را چنین دسته‌بندی نموده است: ه-۱: از نیمه قرن نوزدهم میلادی، پیامدهای انقلاب صنعتی، ه-۲: از دهه ۱۹۳۰م. جنبش معماری مدرن، ه-۳: بعد از جنگ جهانی دوم بازسازی ویرانی‌های جنگ جهانی دوم در اروپا، ه-۴: از نیمه دهه هشتاد میلادی، رشد و توسعه شهرها و موضوع تمامیت شهر تاریخی (نراقی، ۱۳۷۹، ۸۴-۷۷). دکتر حبیبی و دکتر مقصودی هم در کتاب مرمت شهری دوره بندی مرمت در برخی کشورها را ارائه نموده‌اند. (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱)

تلفیق نظریات در مورد دوره بندی مرمت شهری:

با توجه به مطالعات فوق و دسته بندی های مختلف در تاریخچه مرمت شهری، دوره‌های تاریخی و رویکردهای غالب در هر دوره، به صورت زیر قابل تشخیص است: (بنیادی، ۱۳۸۸)

الف: دوران پیش از مرمت علمی، تا اواخر قرن نوزدهم میلادی. ب: دوران شکل‌گیری مرمت علمی، از اواخر قرن نوزدهم تا اوائل قرن بیستم میلادی. ج: دوران مرمت شهری به عنوان ابزاری جهت پاسخگویی به مشکلات شهری.

اما در دوره معاصر تفکیک‌های جزئی‌تر هم قابل تشخیص است: ج-۱- اوائل قرن بیستم تا نیمه دهه ۴۰ م. (شکل‌گیری حفاظت نوین)، ج-۲- از نیمه دهه ۴۰ تا اواخر دهه ۶۰ م. (تحول تدریجی نظریه حفاظت + توسعه مجدد شهری)، ج-۳- اواخر دهه ۶۰ تا اواخر دهه ۷۰ م. (شکل‌گیری حفاظت یکپارچه + نوسازی و باززنده‌سازی شهری)، ج-۴- دهه هشتاد م. (آغاز جهانی شدن و شکل‌گیری بازآفرینی شهری)، ج-۵- دهه ۹۰ م. (تلفیق بازآفرینی شهری با توسعه پایدار)، ج-۶- اوائل قرن بیست و یک م. (نوزائی شهری و مدیریت حفاظت یکپارچه پایدار شهری).

الف: دوران پیش از مرمت علمی، تا اواخر قرن نوزدهم میلادی

یوکیلهتو در کتاب تاریخ حفاظت معماری عنوان نموده تمایل به مراقبت و نگهداری اشیاء و ابنیه، پس از یونان باستان شکل گرفته و تا انقلاب صنعتی ادامه داشته است. اولین قانونی که برای حفاظت از بناهای تاریخی تنظیم شد، در ۴۵۷ میلادی توسط امپراطور روم وضع شد. در اواخر قرون وسطی مرمت و نگهداری کلیساهای جامع گوتیک مد نظر قرار گرفت و در زمان رنسانس نخستین جنبش و حرکت در باب محافظت میراثی، در ارتباط با تندیس‌ها، اشیاء و بناهای باستانی تمدن‌های یونان و روم بود.

در مورد احیا عنوان نموده است: این به معنای ویرانی کامل ساختمان است. ویرانی ای که از درون آن هیچ بقایایی را نمی توان گردآوری نمود؛ ویرانی ای که توأم با توصیف دروغین شیئی ویران شده است. (Jokilehto, 2002)

ویلیام موریس (آرشیستک و هنرمند) و بسیاری دیگر از استادان هنر و نظریه پردازان سرشناس، جمعیتی را برای محافظت از ساختمان های قدیمی (SPAB) به سال ۱۸۷۷ میلادی بنیان نهادند. این جمعیت بیانیه مهمی را منتشر کرد که در آن احیا، نسخه برداری و تغییر مکان دادن سازه های میراثی را به عنوان اموری فاقد اعتبار، محکوم کرد.

"لوکا بلترامی (۱۸۵۴ تا ۱۹۳۳ م.)^{۸۱} یکی از بزرگترین مدافعان مرمت آثار تاریخی بود. او از لزوم مرمت بناهای یادمانی تاریخی پس از مستندسازی تاریخی آنها حمایت نمود. وی معتقد به بازسازی اصیل بنا به شکل اولیه بوده، نظریات وی تلفیقی از نظریه های "ویوله لودوک" و "جان راسکین" بود. وی دارای دو نظریه عمده بوده است: تعلق بنا به محیط شهری، و روش مرمت (بازسازی مو به مو، حق مداخله در بنا، مجموعه و بافت شهری مشروط بر وجود مدارک لازم در مورد موجودیت اولیه آن). هدف او از مداخله در بناها یا مجموعه ها و بافت ها، بهبود محتاطانه در کالبد مشروط بر وجود اسناد و شواهد تاریخی لازم و کافی است.

از اسنادی که در این رابطه از آن دوران موجود است باید به موارد زیر اشاره کرد:

ج: پیدایش مرمت شهری به عنوان ابزاری جهت پاسخگوئی به مشکلات شهری، از اوائل قرن بیستم تا کنون

مرمت شهری از آغاز قرن بیستم به تدریج شکل گرفته و به کار برده شد. جریان فرهنگی که با انگیزه ملی گرایی از اواخر قرن نوزدهم

شکل گرفته بود، در اوائل قرن بیستم نتایج خود را در امر مرمت آشکار نمود. "کامیلیو بوئی تو"^{۸۲} نخستین اندیشمندی بود که بر ضرورت مرمت شهری بر اساس معاصر سازی توجه کرد. اگر چه اندیشه های او از اواخر قرن نوزدهم میلادی مطرح شد، اما تفکر جدید مرمت شهری را در قرن بیستم پایه گذاری کرد و او را پدر مرمت شهری جدید می دانند. وی تلاش کرد تا دیدگاه های معاصرانش را در زمینه مرمت معماری به ویژه "اوژن ویوله لودوک" و "جان راسکین"، تلفیق کند. نظریات عمده او: جایگزینی مفاهیم معماری به جای ویژگی های شکلی و سبکی و فراتر از زمان بودن بناها و مجموعه های تاریخی، ایجاد عملکرد جدید در کالبد قدیم، تعیین دوره مداخله در هر دوره، تدوین مبانی اقدام و عدم تقلید از سبک های معماری گذشته بود. (حیبی و مقصودی، ۱۳۸۱) وی در ۱۸۸۰ موضوع "سبک ملی" را مطرح نمود و به دنبال آن از دیگر ملت های اروپا که به دنبال سبک برای خود بودند حمایت کرد.

ج-۱- اوائل قرن بیستم تا نیمه دهه ۴۰ (شکل گیری حفاظت نوین):

در نیمه اول قرن بیستم، با صدمات گسترده ناشی از جنگ های جهانی، مرمت ابنیه با نقد روش های پیشین و تلفیق مراقبت و احیا، در قالب حفاظت نوین پدید آمد. (Rodwell, 2007)

حفاظت، رویکرد جدیدی با نقد صدمات ناشی از احیای سبکی بود؛ اما در عین حال مراقبت و احیاء آثار و ابنیه به عنوان بخشی از فرآیند مرمت در قالب روش های گوناگون و توجه به دستاوردهای مختلف توسعه، برنامه ریزی و طراحی شهری بسط پیدا کرد و ادامه یافت. پس از شکل گیری روش حفاظت نوین، مرمت به عنوان یکی از حرف تخصصی در جهان مطرح و روش های علمی بسیاری در رابطه با حفاظت اشیاء و ابنیه ابداع گردید. استفاده از این روش ها تأثیر خود را

جدول ۱. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به دوران شکل گیری مرمت علمی، از اواخر قرن نوزده تا اوائل قرن بیستم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۸۷۷ م.	مانیفست انجمن حفاظت بناهای تاریخی (SPAB Manifesto)	مانیفست انجمن مراقبت از ساختمان های تاریخی (SPAB) موضوع مراقبت از بناها را به تمام سبک ها و زمان ها توسعه می دهد و تا امروز مبنای فلسفی برای فعالیت انجمن بوده است.
۱۹۰۴ م.	توصیه نامه ششمین کنفرانس بین المللی معماران.	این توصیه نامه اولین تلاش های حفاظت معماری را ثبت کرده است. توصیه نامه بر اهمیت مداخله حداقل در ساختارهای تخریب شده و یافتن استفاده کارکردی برای ساختمان های تاریخی تأکید می کند. این سند اصول وحدت سبکی را، برای احیا بر اساس بیان سبکی واحد، (طبق نظر ویوله لودوک) ترویج می نماید. تفکیک یادمان ها به یادمان های مرده و زنده در این کنفرانس مطرح می گردد.

ج- ۲- از نیمه دهه ۴۰ تا اواخر دهه ۶۰ میلادی (تحول تدریجی نظریه حفاظت + توسعه مجدد شهری):

نیمه اول قرن بیستم، دوران ویرانگری میراث ساختمانی بشر بود. دو جنگ جهانی و تنزل محیطی که توسط انقلاب صنعتی آغاز شد، موجب تخریب عظیم ساختمان های منفرد و همچنین مناطق تاریخی گردید. در پاسخ به این شرایط سهمگین، سازمان های جهانی تشکیل شد که وظیفه ایجاد قوانین و برنامه های را برای حفاظت از منابع میراث فرهنگی بر عهده داشت.

از این زمان و با شکل گیری برنامه ریزی شهری، مرمت شهری به موازات برنامه ریزی از یک طرف جهت پاسخگوئی به مشکلات مناطق تاریخی و هویت بخشی به شهرها و از طرفی جهت حفاظت از میراث فرهنگی و ارتقای صنعت گردشگری مورد استفاده قرار گرفت. یکی از اولین نهادها سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) بود که تأسیس آن در سال ۱۹۶۴ مورد تصویب قرار گرفت. در اساسنامه یونسکو بر ایجاد ارتباطات فرهنگی و علمی و آموزشی مردم جهان تأکید شد. بخش مهمی از این روابط فرهنگی بر لزوم محافظت مدام از محوطه های میراث فرهنگی، که دارای اهمیت جهانی می باشند، دلالت دارد.

در سال ۱۹۶۴ "دومین کنگره معماران و متخصصان ساختمان های تاریخی" برگزار گردید که نتیجه آن "منشور جهانی مرمت" بود، که بیشتر به عنوان "منشور ونیز" از آن یاد می شود. این منشور زمینه را برای ایجاد انجمن بین المللی بناها و محوطه ها (ایکوموس^۱) در

در جریان بخشی از خسارات جنگ های جهانی و تداوم فرهنگ و علوم در دوران معاصر برجای گذاشت.

منشور آتن به عنوان بیانیه معماران مدرن در ۱۹۳۱ میلادی هم بر لزوم محافظت از نمونه های از بناهای باارزش تاریخی تأکید کرد اما تخریب مابقی را مجاز شمرد. تأکید این منشور بر لزوم توجه به شرایط زیستی مردم ساکن و اجتناب از نگاه صرفاً زیبایی شناسانه به بافت های تاریخی است. اما در مورد تأثیر توسعه کالبدی بر بافت، راه حل های کم صدمه تری را پیشنهاد می کند. از جمله به جای حذف بنائی که بر سر راه ترافیک مانع شده، تغییر جهت معبر یا گذرگاه زیرزمینی را توصیه می کند؛ یا در مواردی تخریب ابنیه نابسامان اطراف یادمان های شهری را مجاز می شمارد. این بیانیه با دیدگاه معماری مدرن نسبت به استفاده از سبک های گذشته در بازسازی بناهای جدید در منطقه تاریخی موضع گیری کرده و آن را تقلید عاجزانه و دروغ می شمارد. در این بیانیه آمده: "تقلید عاجزانه گذشته همان تن در دادن به دروغ، و به معنای بالا بردن ارزش "بدل" تا حد "اصل" است، چرا که هیچ گاه نمی توان شرایط گذشته را تجدید نمود و با بکارگیری فنون جدید برای تحقق آرمانی تاریخ گذشته به چیزی جز تقلیدی عاری از هرگونه زندگی و تحرک، نمی توان رسید. با مخلوط کردن "بدل" با "اصل" که با دیدگاه حس یکپارچگی و وحدت فاصله زیادی دارد، و با سعی در ایجاد حس خلوص سبک، به چیزی جز یک بازسازی تصنعی، در راه بی ارزش کردن همان شواهد اصیلی که دفاع و حفاظت از آنها مورد نظر است، نمی توان دست یافت. (لوکوربوزیه، ۱۳۵۵)" اسناد این دوره عبارتند از:

جدول ۲. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به اوائل قرن بیستم تا نیمه دهه چهل میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۹۳۱ م.	منشور آتن.	منشور آتن بعنوان بیانیه معماران مدرن در ۱۹۳۱ میلادی، با وجود دیدگاه ضد تاریخی این بیانیه، بر لزوم محافظت مجموعه های شهری نیز تأکید نمود. در این بیانیه آمده است که محوطه های تاریخی باید مورد حمایت قرار گیرند و پاسداری شوند و محدوده های اطراف آنها نیز مورد توجه قرار گیرند... هنگام ساخت بنا خصوصیات و سیمای ظاهری شهرها رعایت شوند، خصوصاً در همسایگی یادمان های باستانی، که باید به محیط اطراف آنها نیز توجه کرد، حتی از بعضی مجموعه ها و دورنماهای شهری نیز باید مراقبت کرد.
۱۹۳۵ م.	پیمان روریچ	جامعه بشری در نیمه اول قرن بیستم درگیر جنگ های جهانی بود و صدمات بسیاری به شهرهای تاریخی در جهان وارد آمد. جهت مراقبت از هرگونه خطر برای یادمان های که گنجینه فرهنگی بشر تلقی می گردند، از جمله لزوم نصب علائمی بصورت دایره ای سرخ که در میان آن سه گوی سرخ رنگ باشد، چه در مالکیت ملت ها و چه خصوصی باشد، در جنگ یا صلح ضوابطی اعلام نمود.

علامت یادمان فرهنگی پیمان روریچ

سال ۱۹۶۵ فراهم آورد، سازمانی که آرشیوتکت ها، متخصصان مرمت، باستان شناسان و برنامه ریزان شهری را گرد هم می آورد. "منشور ونیز" بعنوان مدرک اصلی این سازمان باقی است. ایکوموس مشاور و رایزن اصلی یونسکو در امور حفاظت میراثی است. ایکوموس و یونسکو در مورد تهیه و ارائه اصول و دستورالعمل های بین المللی برای مسائل نظری و عملی امر حفاظت همیشه در صدر قرار داشته اند. نظریه پردازان قرن بیستم به تدوین اصولی برای اعمال تغییرات در سازه های میراثی ادامه دادند. "چزاره براندی" حفاظت گر ایتالیایی در سال ۱۹۶۳ اصول مورد نظر خود را در زمینه مرمت مطرح کرد: "هرگونه یکپارچه سازی مجدد اثر باید از فاصله نزدیک قابل تشخیص باشد؛ اما در عین حال نباید به یکپارچگی و وحدت احیا شده آن آسیبی وارد آید. هرگونه احیائی باید طوری انجام پذیرد تا مانعی برای مداخلات لازم در آینده نباشد. بلکه این مداخلات را تسهیل نماید." وی به غیر قابل جایگزین بودن اجزای زیبایی شناسانه ساختمان اشاره کرد و این که اجزای سازه ای می توانند در صورت نیاز، به منظور ایستائی، امنیت یا تأمین نیازهای جدید جایگزین گردند. (نقل

به معنی از یوکیهتو، ۱۳۸۶)

بازسازی مرکز تاریخی ورشو که بر اثر خرابی های جنگ جهانی از بین رفت، از روی اسناد و شواهد بجای مانده در ۱۹۴۵ م. به تصویب هیأت دولت لهستان رسید و تا دهه ۶۰ م. به طول انجامید. کشف روش های علمی جدید در مستندسازی و نگهداری، افق تلاش های حفاظتی را تا دربرگیری حفاظت مدام از مناطق تاریخی و توسعه منشورهای جهانی وسیع تر کرد. منشورها، بیانیه و توصیه های این دهه متأثر از گرایش بازسازی های پس از جنگ در این دوره شامل موارد جدول ۳ بود.

ج-۳- اواخر دهه ۶۰ تا اواخر دهه ۷۰ م. (شکل گیری حفاظت یکپارچه + نوسازی و باز زنده سازی شهری)^{۱۳}:

این دوره با نقد معماری و شهرسازی مدرن آغاز می شود و به بحران انرژی در جهان می رسد. منشورها و بیانیه ها در این دهه نیز تحت تأثیر چنین رویکردهائی قرار دارند. توصیه های این دهه به نقد موضوعاتی چون نگهداری بخش هائی بصورت نمونه از بافتها و تخریب مابقی و

جدول ۳. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به نیمه دهه چهل تا اواخر دهه شصت قرن بیستم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۹۵۴ م.	پیمان لاهه	بر لزوم مراقبت از اموال فرهنگی در هنگام برخوردهای نظامی و ارائه اصولی جهت مراقبت و جلوگیری از خرابکاری تأکید کرد.
۱۹۵۴ م.	معاهده فرهنگی اروپا	حراست (Safeguarding) کشورها از اموال فرهنگی اروپا بعنوان میراث مشترک اشاره شد و اینکه کشورها باید در جهت حفظ این میراث مشترک بکوشند.
۱۹۵۶ م.	توصیه نامه یونسکو برای اصول بین المللی در حفاری های باستان شناسی	این توصیه نامه توسط کنفرانس عمومی یونسکو در سال ۱۹۵۶ پذیرفته شد. توصیه نامه ها از نظر قانونی الزامی نیستند، اما بصورت الگوهائی برای وضع قوانین ملی عمل می کنند.
۱۹۵۶ م.	توصیه نامه یونسکو در دهلی نو	بر لزوم رعایت ضوابط همسان در برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی بین المللی تأکید گردید.
۱۹۶۰ م.	کنگره گویو- ایتالیا	نشست ملی CIAM در ایتالیا
۱۹۶۰ م.	توصیه نامه یونسکو، کارا و در دسترس نمودن موزه ها	این توصیه نامه بر موضوعات آموزش موزه برای همگان، بویژه برای دانش آموزان و کارکنان تأکید می کند.
۱۹۶۲ م.	توصیه نامه یونسکو، پاریس	به منظور حفاظت از زیبایی و ویژگی های مجموعه و چشم انداز محیطی شهری و روستائی تدوین گردید. این توصیه نامه مقدمه ای شد بر تدوین پیمان حمایت میراث فرهنگی و طبیعی جهان در ۱۹۷۲ م. و منشور فلورانس برای باغ های تاریخی در ۱۹۸۲.
۱۹۶۴ م.	منشور ونیز " دومین کنگره معماران و متخصصان ساختمان های تاریخی "	در این منشور به استفاده از مرمت جهت پاسخگویی به مشکلات بافت اشاره شده: حفاظت از یادمان ها همواره با بهره گیری از آنها برای مقاصد مفید اجتماعی تسهیل می شود. این نوع بهره گیری اگرچه مطلوب است ولی نباید موجب دگرگونی در ترتیب و آرایش بنا یا تزئینات آن شود. تنها در این محدوده است که می توان جرح و تعدیل لازم را برای تغییر کاربری تصور کرد، یا مجاز شمرد. بخشی از این منشور به تشریح مرمت علمی می پردازد.
۱۹۶۵ م.	اولین نشست شورای بین المللی بناها و اماکن (ایکوموس)، ورشو	بر ضرورت ترغیب کشورها به تصویب و اجرای توصیه نامه های بین المللی مربوط به حفاظت از آثار (بناها و محوطه ها) تأکید گردید.
۱۹۶۷ م.	معیارهای یونسکو، کیتو (اکوادور) ^{۱۱}	گزارش نهائی نشست ایکوموس در مراقبت و بهره برداری از یادمان ها و محوطه های دارای ارزش تاریخی و هنری است. از اهداف این سند، حفاظت از میراث فرهنگی به عنوان سند افتخار ملی و گفت و گوی تمدن ها، عدم تفکیک معنا و مفهوم از بنا و اثر، تکیه بر بعد اقتصادی (مادی) و صنعت گردشگری به منظور بازیافت سریع سرمایه و منابع مالی ذکر شده است. ^{۱۲}

مشابهت مشکلاتی که درباره شهرهای کوچک تاریخی بر شمرده شده، با برخی شهرهای ایران، برای ما دارای اهمیت زیادی است: شهرهای کوچک در معرض خطرات گوناگون هستند: ممکن است به نبود فعالیت‌های اقتصادی دچار باشند که منجر به مهاجرت جمعیت این شهرها به مراکز بزرگتر می‌شود و همین امر منتج به متروکه شدن و ویرانی شهر می‌شود. حتی در صورتیکه جمعیت به لحاظ کمیت ثابت باشد، باز هم ممکن است ساکنان آنها به دلیل مشکلات آمد و شد و سایر مواردی که باعث عدم آسایش آنان می‌شود، مایل باشند به محله‌های مدرن‌تر در حاشیه شهر نقل مکان کنند، که این کار نیز به متروکه شدن و ویرانی مرکز شهر تاریخی منجر می‌شود. از سوی دیگر، فعالیت‌های اقتصادی بیش از حد می‌توان موجب تلاشی ساختار قدیمی و افزودن عناصر جدیدی شود که هماهنگی محیط زیست شهر را مختل می‌کند... سازگار کردن شهر با فعالیت و کاربردهای نوین نیز ممکن است پیامدهای مشابه داشته باشد. برای مثال، گردشگری، که می‌تواند ابزاری موجه برای احیای معیشت باشد، می‌تواند پیامدهای منفی بر نمود ساختمان‌های شهر داشته باشد. افزایش سریع جمعیت و سیل شتابنده مردم به سوی شهرها در کشورهای در حال توسعه جهان، از احتمال تلاشی ساختار فعلی سکونت خبر می‌دهد. هویت ملی و فرهنگی این کشورها، چنانچه از انحطاط و تضعیف پیوندهای فعلی آنها با گذشته جلوگیری نشود، دچار فقر غیر قابل جبرانی خواهد شد. (پایگاه میراث فرهنگی شیراز، ۱۳۸۰)

نگاه کمی توسعه شهری و ... در منشور آتن می‌پردازند. مقولاتی چون ضرورت حفظ میراث جهانی و گنجاندن طرح‌های حفاظت در طرح‌های جامع شهری و ... از دستاوردهای این دوره است. در قطعنامه کنگره آمستردام صراحتاً بر گنجاندن طرح مداخله در درون طرح‌های جامع شهری تأکید گردید و در طرح‌های جامع شهرهای تاریخی به مناطق تاریخی شهر به عنوان بخشی از ساختار آن توجه شد. در قطعنامه این کنگره بر ضرورت حفاظت یکپارچه تأکید شده است: میراث فرهنگی در خطر انواع غفلت، سوء استفاده‌ها، سهل‌انگاری‌ها و منسوخ شدن است. وقتی فشار اقتصادی زیاد باشد، برنامه‌ریزی شهری ممکن است شکل مخرب پیدا کند. فن‌آوری جدید نادرست استفاده شده و مرمت‌های نادرست ممکن است بلای سازه‌های قدیمی شود. حفظ یکپارچه آثار مانع این خطرات خواهد شد... حفاظت یکپارچه این خطرات را از بین می‌برد. فرسایش خانه‌ها و شهرهای تاریخی نباید باعث ترک افراد فقیر از این مناطق شود. حفاظت باید از مهمترین الویت‌ها در برنامه ریزی شهری و روستائی باشد. حفاظت یکپارچه به حمایت قانونی، اداری، مالی و فنی بستگی دارد. بدون همکاری همه جانبه نمی‌توان حفاظت را انجام داد. مردم باید به خوبی درباره میراث اطلاعات کامل داشته و در تصمیم‌گیری‌های محیط‌زیستی شرکت نمایند (فلامکی، ۱۳۸۳).

چهارمین نشست ایکوموس در بروژ به صدور قطعنامه‌ای درباره حفاظت از شهرهای کوچک تاریخی منجر شد. این قطعنامه به لحاظ

جدول ۴. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به اواخر دهه شصت تا اواخر دهه هفتاد قرن بیستم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۹۶۸ م.	توصیه‌های یونسکو، مربوط به مراقبت از اموال فرهنگی در معرض مخاطره بر اثر اقدامات عمومی و خصوصی	در یازدهمین اجلاس یونسکو در پاریس توصیه‌هایی در مورد حفاظت از ثروت‌های فرهنگی ارائه شد. زیرا بسیاری از میراث‌های فرهنگی یا اقدامات بخش خصوصی و دولتی مورد تهدید قرار گرفته بودند. اجلاس تأکید نمود که دولت‌ها در کنار تأمین توسعه اقتصادی - اجتماعی موظف به حفاظت از اموال فرهنگی و تاریخی می‌باشند.
۱۹۷۰ م	پیمان ممنوع سازی و جلوگیری از صادرات و واردات قاچاق و تغییر مالکیت اموال فرهنگی (صمدی زندی، ۱۳۸۳)	هر دولت موظف است میراث و اموال فرهنگی موجود در قلمرو خود را در برابر خطر سرقت، کاوش پنهانی و صدور غیرقانونی حمایت‌کند، برای اجتناب از این خطرها ضرورت دارد که هر دولت نسبت به التزام اخلاقی و احترام به میراث فرهنگی خود و کلیه ملت‌ها و قوف بیشتری حاصل کند؛
۱۹۷۲ م.	پیمان یونسکو در مراقبت از میراث طبیعی و فرهنگی جهانی، پاریس	در سال ۱۹۷۲ پیمان یونسکو در مورد حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان تصویب شد. در این پیمان برای حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان که دارای ارزش استثنائی جهانی هستند، یک کمیته بین‌الدول به نام "کمیته میراث فرهنگی" در یونسکو پیش‌بینی شد. از وظایف این کمیته تعیین فهرست "میراث جهانی" و نیز "میراث جهانی در معرض خطر" است.
۱۹۷۲ م.	کنگره رم	از کنگره‌های ادواری CIAM، به دنبال معاصر سازی با توجه به جایگاه فرهنگی شهر و جامعه است.
۱۹۷۵ م.	کنگره آمستردام، میراث معماری اروپا	در قطعنامه کنگره آمستردام صراحتاً بر گنجاندن طرح مداخله در درون طرح‌های جامع شهری، میراث در خطر به لحاظ فشار اقتصادی در نوسازی‌های شهری و لزوم حفاظت یکپارچه و حمایت‌های قانونی و اداری و مالی و فنی تأکید گردید.
۱۹۷۵ م.	قطعنامه‌های نشست بین‌المللی بروژ در حفاظت از شهرهای کوچک تاریخی مصوب چهارمین مجمع عمومی ایکوموس	در قطعنامه بروژ بر لزوم حفاظت شهرهای کوچک به لحاظ مشکلات مناطق تاریخی این شهرها از نظر مهاجر فرستی آنها و متروکه شدن بخش‌های قدیمی، عدم توازن فعالیت‌های شهری در صورت تمرکز فعالیت‌های مرکزی شهر و حتی گردشگری در آنها تأکید نمود و راهبردهائی ارائه نمود.

ج- ۴- دهه هشتاد میلادی (آغاز جهانی شدن و شکل گیری بازآفرینی شهری):

با تشدید مقوله جهانی شدن و تأثیرات آن در اقتصاد و فرهنگ و ارتباطات جهانی و تجدید نظر در مکان‌یابی صنایع، شهرسازی بعد از مدرن و توجه به مقولاتی چون فرهنگ در زندگی شهری و بازآفرینی شهری^۴ در برخی شهرهای جهانی مطرح گردید.

در قطعه‌نامه سمینار ایکوموس برزیل آمده است: فضاهایی را می‌توان اماکن شهری تاریخی به شمار آورد که در آن شواهد گوناگون منابع فرهنگی شهری متمرکز باشد... فضاهای ساخته شده، یک بیان فرهنگی با منشاء اجتماعی است که در واقع نتیجه یک روند اجتماعی تولید به شمار می‌آید... با توجه به اینکه یکی از مشخصات اماکن تاریخی شهری، کارکردهای متنوع آنها است، حفظ این مناطق نباید به قیمت محدود کردن این کارکردها تمام شود. دوام اقامت ساکنان در محل و بقای فعالیت‌های سنتی در اماکن شهری تاریخی، ارزش بذل توجه خاص را دارد. حفظ اماکن تاریخی شهر باید یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزی شهری باشد که به عنوان روندی دائم و پویا انجام شود... حفظ اماکن تاریخی شهری نیاز به اقدامات هماهنگ مقامات محلی و کشوری و همچنین مشارکت تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان شهری دارد. (Birabi, 2007)

در منشور ایکوموس واشنگتن در سال ۱۹۸۷م. نیز آمده: تمامی اجتماعات شهری اعم از آنکه به تدریج در طی زمان گسترش یافته باشند و یا به طور آگاهانه خلق شده باشند، بازتابی از گوناگونی جوامع در طی تاریخ هستند. حفاظت از شهرهای تاریخی و سایر مناطق برای آنکه بیشترین حد کارایی را داشته باشد، باید بخش جدایی‌ناپذیر سیاست‌های منسجم توسعه اقتصادی و اجتماعی و طرح‌ریزی شهری و منطقه‌ای در تمام سطوح باشد.

ویژگی‌هایی که (در این شهرها) باید از آنها مراقبت کرد شامل: الف)

الگوهای شهری که قطعات زمین و خیابان‌ها آن را معین کرده‌اند. ب) ارتباط‌های بین بناها و فضاهای سبز و باز. ج) ویژگی ظاهر هندسی بناها، چه داخلی و چه خارجی، که به وسیله مقیاس، اندازه، سبک، ساخت، مصالح، رنگ و تزئینات مشخص شده‌اند. د) ارتباط بین شهر یا منطقه شهری و وضعیت محیط اطراف، هم طبیعی و هم انسان ساخت. ه) کارکردهای متنوع شهر یا منطقه شهری تاریخی. هر نوع تهدید این ویژگی‌ها به اصلت یک شهر یا منطقه ی شهری تاریخی لطمه خواهد زد. مشارکت و درگیر شدن ساکنان در موفقیت برنامه حفاظت ضرورت تام دارد و باید تشویق شود. مطالعات چند رشته‌ای باید مقدم بر طرح‌ریزی برای حفاظت از شهرها و مناطق تاریخی شهری باشد.

جهت گیری طرح حفاظت باید به گونه‌ای باشد که ارتباطی هماهنگ بین مناطق تاریخی شهری و تمامیت شهر را تأمین کند. طرح حفاظت باید تعیین کند که کدام یک از بناها باید تحت مراقبت قرار گیرند، کدام یک باید در شرایط خاصی تحت مراقبت قرار گیرند، و از کدام یک، در شرایطی کاملاً استثنایی می‌توان صرف نظر کرد. طرح حفاظت باید مورد پشتیبانی ساکنان منطقه تاریخی قرار گیرد. تا زمانی که طرحی برای حفاظت از یک منطقه تهیه نشده است، فعالیت‌های حفاظتی باید منطبق با اصول و اهداف این منشور و منشور و نیز اجرا شوند. کارکردها و فعالیت‌های جدید باید همساز با ویژگی شهر یا منطقه تاریخی شهری باشد. هنگامی که ساخت بناهای جدید و یا سازگاری بناهای موجود ضروری باشد، آرایش فضایی موجود را باید رعایت کرد، به ویژه از لحاظ مقیاس و اندازه قطعات زمین. آمد و شد در شهرها یا مناطق شهری تاریخی باید کنترل شود، همچنین محوطه توقفگاه‌ها باید به صورتی طراحی شود که به بافت تاریخی و یا محیط آن صدمه نزنند. (فیلدن، ۱۳۸۶)

منشورها، بیانیه و توصیه‌های این دهه متأثر از آغاز تشدید جهانی شدن در این دوره شامل موارد زیر است:

جدول ۵. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به دهه هشتاد قرن بیستم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۹۸۲ م.	منشور فلورانس، باغ‌های تاریخی	در تداوم مصوبات دهه‌های قبلی (توصیه نامه پاریس - ۱۹۶۲ و پیمان حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان - ۱۹۷۲)، منشور فلورانس نیز به باغ‌های تاریخی پرداخت.
۱۹۸۷ م.	اولین سمینار ایکوموس برزیل درباره مراقبت و باززنده سازی مراکز تاریخی بر منابع فرهنگی شهر، با منشاء اجتماعی و هویت شهرها، کارکردهای متنوع آنها، لزوم مشارکت تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان شهری تأکید شده است.	در قطعه‌نامه ایکوموس برزیل درباره مراقبت و باززنده سازی مراکز تاریخی بر منابع فرهنگی شهر، با منشاء اجتماعی و هویت شهرها، کارکردهای متنوع آنها، لزوم مشارکت تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان شهری تأکید شده است.
۱۹۸۷ م.	منشور ایکوموس در واشنگتن: منشور حفاظت از شهرها و مناطق شهری تاریخی	در منشور ایکوموس واشنگتن به لزوم قرارگیری حفاظت از شهرهای تاریخی در سیاست‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی و طرح‌ریزی شهری و منطقه‌ای اشاره شده و ویژگی‌هایی که باید از آنها مراقبت کرد برشمرده شده است. در فرآیند و اهداف طرح حفاظت بر مشارکت ساکنان و انعطاف پیشنهادات و انجام بررسی‌های چند رشته‌ای مقدم بر طرح‌ریزی، لزوم ارتباط منطقه تاریخی با تمامیت شهر، ارتقای خانه سازی برای مردم، کنترل آمد و شد، پیشگیری و حفاظت از این شهرها در برابر بلایای طبیعی و آموزش عمومی در امر حفاظت تأکید شده است.

ج- ۵- دهه ۹۰ میلادی (تلفیق بازآفرینی شهری با توسعه پایدار):

در دهه ۱۹۹۰ م. با مطرح شدن نقدهای وارده به طرح‌های بازآفرینی شهری، بازبینی در اهداف و نحوه تهیه این طرح‌ها انجام و گرایش به سوجوئی اقتصادی در آنها کمتر شد. مقولاتی چون اهمیت میراث فرهنگی ملی و جهانی و نقش اجتماعات شهری که در دهه گذشته آن در سمینار ایکوموس در برزیل و واشنگتن (۱۹۸۷) مطرح شده بود، در نظر گرفته شد و به مقوله حفاظت و امور فرهنگی در اینگونه مداخلات شهری بهای بیشتری داده شد.

به سال ۱۹۹۲ از سوی کمیته شهرهای تاریخی ایکوموس ایالات متحده منشور سال ۱۹۸۷ ایکوموس در واشنگتن که اصول مراقبت را تبیین کرد، به گونه‌ای بازنگری شد که مناسب ماهیت خاص دولت‌های محلی در ایالات متحده باشد. این منشور بیان جامع اهمیت شهرها محله‌ها و مکان‌های تاریخی است و آنچه که لازم است جوامع مشتاق به حل مشکلات مراقبت در ایالات متحده به شیوه‌ای منسجم و جامع انجام دهند را مشخص کرده است. (پایگاه میراث فرهنگی شیراز، ۱۳۸۰)

سند نارا در مورد اصالت با توجه به منشور ۱۹۶۴ و نیز تهیه شده است و برای پاسخگویی به حوزه گسترده میراث فرهنگی در جهان معاصر، آن را بسط می‌دهد. در جهانی که به طور فزاینده در معرض فشارهای جهانی‌سازی و همگون‌سازی است، همگی فرهنگ‌ها باید محترم شمرده شود. حفاظت از میراث فرهنگی در تمامی شکل‌ها و دوره‌های تاریخی آن ریشه در ارزش‌هایی دارد که به آن میراث نسبت داده می‌شود. به نظر می‌رسد اصالت عامل تعیین کننده در مورد ارزش‌ها است. فهم اصالت نقشی بنیادی در تمامی مطالعات علمی مربوط به میراث فرهنگی

دارد. داوری راجع به ارزش‌ها و اصالت بر اساس معیارهای ثابت ممکن نیست، برای محترم شمردن همه فرهنگ‌ها لازم است که دارای‌های فرهنگی در زمینه‌های خود بررسی شوند و مورد قضاوت قرار گیرند. بنابراین باید در درون هر فرهنگ ارزش‌های میراثی و اعتبار منابع اطلاعاتی شناخته شوند. (پایگاه میراث فرهنگی شیراز، ۱۳۸۰)

بیانیه ایکوموس در استکهلم در ۱۹۹۸ بر حق استفاده از میراث فرهنگی به عنوان بخش لاینفکی از حقوق بشر تأکید می‌کند. این حق مسئولیت‌ها و وظایفی را برای افراد، مؤسسات و دولت‌ها بر می‌شمارد. حق داشتن شواهد معتبر فرهنگی به عنوان هویت ملت‌ها در خانواده بشری، حق درک بهتر میراث خود و دیگران، حق استفاده صحیح و عاقلانه از میراث، حق شرکت در تصمیم‌گیری‌های مؤثر بر میراث و حق تشکیل مجامع حفظ میراث فرهنگی. موارد فوق حقوقی هستند که ایکوموس برای محترم شمردن حفظ، غنا و تنوع فرهنگی جهانی، آنها را لازم می‌داند. برای دستیابی به این حقوق، باید برای شناخت، ارزش گذاری و حفظ میراث تلاش کرد و به روح این قوانین اعتقاد داشت. (فیلدن، ۱۳۸۶)

ج- ۶- اوائل قرن بیست و یک (نوزائی شهری و مدیریت حفاظت یکپارچه پایدار شهری):

در این دهه با توجه به نقد گرایش عمده توسعه کمی در بازآفرینی‌های شهری، سمت‌گیری‌های دیگری در رابطه با نوزائی و تجدید حیات شهری^{۱۵} شکل می‌گیرد. در ۲۰۰۷ م، اعلامیه استکهلم آثار معماری بازمانده از جنبش معماری مدرن را نیز به عنوان میراث فرهنگی اروپا به شمار می‌آورد. در همین سال ایکوموس در مدیریت میراث فرهنگی بر لزوم

جدول ۶. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به دهه نود قرن بیستم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۱۹۹۲ م.	منشور مراقبت از شهرها و مناطق تاریخی ایالات متحده آمریکا	بازنگری منشور ۱۹۸۷ واشنگتن در سال ۱۹۹۲ از سوی کمیته شهرهای تاریخی ایکوموس ایالات متحده به گونه‌ای که مناسب دولت‌های محلی در ایالات متحده باشد.
۱۹۹۴ م.	سند نارا در مورد اصالت	سند نارا در مورد اصالت با توجه به منشور ۱۹۶۴ و نیز ساخته و پرداخته شده است و برای پاسخگویی به حوزه گسترده شونده و ملاحظات و منافع میراث فرهنگی در جهان معاصر، آن منشور را بسط می‌دهد.
۱۹۹۸ م.	بیانیه استکهلم، بیانیه ایکوموس به مناسبت پنجاهمین سالگرد بیانیه جهانی حقوق بشر	ایکوموس برای محترم شمردن حفظ، غنا و تنوع فرهنگی جهانی، دستیابی به حقوقی را لازم می‌داند. برای دستیابی به این حقوق نیاز به همکاری بین المللی در چارچوب قراردادهای و قانونگذاری‌ها و مهمتر از همه اعتقاد به روح این قوانین است.
۱۹۹۹ م.	منشور ایکوموس مکزیک برای حفاظت از بناهای میراث بومی	... دولت‌ها و مسئولین ذیربط باید حقوق کلیه افراد بومی را برای حفظ روش سنتی زندگی‌شان در نظر بگیرند و پشتیبانی از آنها را با وضع قوانین و امکانات سازمانی و نیز مالی به عمل آورند تا این بناها به نسل بعد منتقل گردد.
۱۹۹۹ م.	منشور ایکوموس استرالیا برای حفاظت از مکان‌های عمده فرهنگی (منشور بورا)	هدف از حفاظت، ادامه برقراری یا بازیابی ارزش‌های فرهنگی مکان است و باید امنیت و نگهداری آنها در آینده را تضمین کند. بازسازی محدود به باز تولید بافت، و از طریق شواهد کالبدی یا مستندات بصورتی انجام می‌شود که در نگاهی دقیق بتوان جدید بودن را تشخیص داد.

و روش‌های دیگر هم صورت گرفته، اما به عنوان یک برنامه عمل در یک بازه زمانی، این روش مجموعه اقدامات هدفمندی را با منابع مالی مشخص و دست‌اندرکاران معین معرفی می‌کند.

مطالعات بررسی‌های دیگر از جمله درباره تجارب جهانی نشان می‌دهد پیدایش برنامه‌ریزی شهری و پیوند آن با مرمت باعث شکل‌گیری مرمت شهری شد. با توجه به هدف غائی مرمت شهری جهت اصلاح امور شهرها، این حرفه و دانش در همکاری با برنامه‌ریزی شهری و در انطباق با تحولات جهانی، که در منشورها و قطعنامه‌ها منعکس گردیده، توانسته تا حدودی پاسخگوی نیازها و رفع مشکلات شهرهای تاریخی باشد.

امروزه استفاده از روش‌های علمی برنامه‌ریزی از نخستین ملزومات برای ورود به عرصه مرمت شهری است. متأسفانه در دهه‌های گذشته، نبود تعریف روشنی از ارتباط بین برنامه‌ریزی و مرمت شهری موجب کاستی‌هایی در بکارگیری صحیح برنامه‌ریزی در امر مرمت و کارائی طرح‌ها و پیشنهادات مرمت شهری گردیده است. مداخلات تندروانه دارای گرایش‌های مبتنی بر حفاظت و توسعه، از چالش‌های مدیریت شهری و مدیریت میراث فرهنگی در شهرهای تاریخی است. با وجود تأکید بسیاری از قطعنامه‌های جهانی، این چالش ریشه در عدم همسوئی و یکپارچگی مقولات حفاظت و توسعه (توسعه مبتنی بر نگاه صرفاً کمی) در توسعه دوران مدرن و تاریخ مرمت شهری دارد. حفاظت یکپارچه پایدار شهری را می‌توان از آخرین دست‌آوردهای امروزین تجربیات برنامه‌ریزی و مرمت شهری دانست. با توجه به مطالعات انجام شده و جمع‌بندی آنها می‌توان سابقه به کارگیری روش‌های مرمت شهری را در قالب جدول ۸ مرحله‌بندی کرد.

معرفی و ارائه محوطه‌های میراثی تأکید می‌نماید. ضمناً در دوره معاصر با بروز مشکلات بیشتر در مراکز شهری موضوعاتی چون جایگزینی اقشار اجتماعی^{۱۶} و زوال کارکردی مراکز و صنایع و بندرگاه‌های شهری^{۱۷} و در دهه‌های اخیر نوزائی شهری^{۱۸} موضوعاتی شدند که مرمت شهری در جهت پاسخگویی به آنان مورد استفاده قرار گرفت و حیطة عمل آن از حفاظت صرف بسیار فراتر رفت.

مفهوم "پایداری" که برای اولین بار با انتشار "آینده مشترک ما" در سال ۱۹۸۷ توسط "کمیته جهانی سازمان ملل متحد در خصوص محیط زیست و توسعه"، در کمیسیون براتلند، پایداری را بعنوان توسعه ای اقتصادی و متعهد نسبت به مسائل اجتماعی معرفی کرد که منابع پایه و محیط زیست را برای منافع نسل‌های آینده محافظت می‌نماید. در سال ۲۰۰۲م، کمیته میراث جهانی یونسکو، در بیانیه بوداپست به اعضای این کمیته، جهانی بودن توافقنامه سال ۱۹۷۲ را گوشزد نموده و لزوم به کارگیری موارث فرهنگی را به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار تمامی جوامع تأیید نمود. منشورها، بیانیه و توصیه‌های این دهه متأثر از گرایش این دوره شامل موارد جدول ۷ است.

نتیجه‌گیری

بدین ترتیب روند دارای تداوم و تکامل استفاده از روش‌های مرمتی گذشته در رویکردهای دوره‌های بعدی تا امروز ادامه یافته است. به عنوان مثال، بسیاری از اقداماتی که در دهه‌های اخیر در رویکرد معاصر سازی و بازآفرینی^{۲۰} انجام می‌شود، در گذشته در قالب عناوین

جدول ۷. جدول اسناد جهانی مرمت، مربوط به اوائل قرن بیست و یکم میلادی

تاریخ	عنوان سند	توضیحات
۲۰۰۲ م.	بیانیه بوداپست درباره میراث جهانی	اعضای کمیته میراث جهانی، با به رسمیت شناختن میثاق میراث جهانی یونسکو در سال ۱۹۷۲، بر لزوم شمول آن بر میراث تمامی جوامع از طریق گفتگو و درک متقابل، به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار تأکید نمودند.
۲۰۰۳ م.	منشور جدید آتن	دیدگاه شهری شورای اروپائی برنامه ریزان شهری ^{۱۹} در سده ۲۱: شورای اروپائی برنامه ریزان شهری مصمم است تا در قرن بیست و یک با اعتماد به نفس در جهت ادغام اروپا حرکت کند و چشم انداز آینده مشترک برای شهرهای اروپایی را ارائه دهد.
۲۰۰۷ م.	اعلامیه استکهلم	تأکید بر لزوم حمایت از آثار بجای مانده از جنبش معماری مدرن بعنوان بخشی از میراث معماری اروپا.
۲۰۰۷ م.	منشور ایکوموس در لزوم معرفی و ارائه محوطه‌های میراث فرهنگی	تأکید ایکوموس بر لزوم معرفی محوطه‌های میراث فرهنگی بعنوان بخشی از روند کلی مدیریت و حفاظت از میراث فرهنگی.

جدول ۸. جدول مراحل تاریخی بکارگیری روش‌های مرمت شهری (تدوین توسط مؤلف)

زمان	دوره	توسعه شهری حفاظت گرا	توسعه کمیت گرای شهری	تحولات زیرساختی
رساناس	دوران پیش از مرمت علمی	مراقبت آئینی و احیای سبکی Traditional Preservation & Stylistic Restoration	بازسازی شالوده ای Restructuring	مرکانتالیسم
قرن ۱۹ تا اوائل ۲۰	دوران شکل گیری مرمت علمی	مراقبت و احیای علمی Preservation, Scientific Restoration ویوله لودوک، جان راسکین، ویلیام موریس، لوکا بلترامی SPAB, NATIONAL TRUST	توسعه شهری Urban Development بارون هوسمان، باومیستر، اوژن هنارد	اقتصاد صنعتی
اوائل قرن ۲۰ تا دهه ۴۰	دوران استفاده از مرمت شهری جهت پاسخگویی به مشکلات شهری	حفاظت نوین Modern Conservation کامیلیو بوئی تو، جیو وانونی، ریگل	توسعه شهری مدرن Modern Development له کوربوزیه، منشور آتن ۱۹۳۳	بحران و جنگ جهانی
از دهه ۴۰ تا اوائل دهه ۶۰		باززنده سازی شهری Urban Revitalization بازسازی ورشو مرمت شهری یورک، باث، چستر، چی چستر کنگره گوینو ۱۹۶۰، کنگره ونیز، ۱۹۶۴	رشد حومه در شهرنشینی مدرن Urban Redevelopment & Reconstruction بازسازی مناطق تاریخی بر اساس طرح های جامع	رونق پس از جنگ
اواخر دهه ۶۰ و ۷۰		جهانی شدن میراث فرهنگی مرمت شهری اورینو، بولونیا، فرارا و ... شکل گیری نهادهای بین المللی ICOMOS، گردهمایی پاریس ۱۹۷۲، کنگره آمستردام ۱۹۷۵ حراست شهری Urban Safeguarding	آغاز نقد بر معماری و شهرسازی مدرن Urban Renewal نوسازی شهری	بحران انرژی
دهه ۱۹۸۰		گردهمایی واشنگتن، ۱۹۸۷ مرمت شهری در مقیاس محلات در شهرهای اروپا	دولت رفاه Property led Regeneration بازآفرینی مالکیت محور شهری	آغاز جهانی شدن
دهه ۱۹۹۰		بازآفرینی محور و بر محور اجتماعات محلی Cultural led & Community led Regeneration	بازآفرینی طراحی محور Design led Regeneration	رونق اقتصاد جهانی
اوائل دهه ۲۰۰۰		حفاظت یکپارچه Integrated Conservation تداوم سنتی Traditional Continuity اقدامات رنزو پیانو در ایتالیا توسعه پایدار Sustainable Development نوزائی شهری Urban Renaissance اقدامات ریچارد راجرز در انگلستان	بحران جهانی اقتصاد	

روش‌های امروزی مرمت شهری قابل تشخیص است.

- 2.Reconstruction
- 3.Revitalization
- 4.Renewal
- 5.Redevlopment
- 6.Regeneration

پی‌نوشت‌ها

۱. در این رابطه تغییرات ساختار شهرهائی چون اصفهان و شیراز در دوره‌های صفویه و زندیه مثال زدن است. در بررسی این تحولات، بسیاری از انواع

۸. لوکوربوزیه (۱۳۵۵). "منشور آتن"، ترجمه محمد منصور فلامکی، انتشارات دانشگاه تهران، شماره ۱۵۲۵.
۹. صمدی رندی، یونس (۱۳۸۳). "مجموعه قوانین، مقررات، آئین نامه‌ها، بخشنامه‌ها و معاهدات میراث فرهنگی کشور"، انتشارات سازمان میراث فرهنگی کشور.
۱۰. نراقی، فتانه (۱۳۷۹). "مجموعه‌ها، مراکز تاریخی و سیر تحول جنبش حفاظت و صیانت از آثار معماری"، در فصلنامه هفت شهر، سال اول، شماره ۲.
۱۱. یوکیلهتو، یوکا (۱۳۸۶). "تاریخ حفاظت معماری"، ترجمه طالبیان/ بهاری، انتشارات روزنه.
12. Birabi, A. K. (2007). International urban conservation charters: catalytic or passive tools of urban conservation practices among developing countries.
13. Bonyadi, Nasser. (2006). In search of proper approaches to urban restoration in the historic quarter of Shiraz, in Abadi quarterly journal. vol.15, no 49.
14. The Royal Town Planning Institute. (2000). Conservation of the Historic Environment Guidelines for urban regeneration in the Mediterranean region.
15. ICOMOS. (2008). International Charters for Conservation and Restoration. France.
16. ICOMOS New Zeland. (1992). Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value.
17. Jokilehto, Jukka. (1998). "Organization, Charters and World movement- an overview." Pp. 40-50 in Context: new building in historic settings. Boston: Architectural Press.
18. Jokilehto, Jukka. (1999). A History of Architectural Conservation, (Boston: Butterworth Heinemann).
19. Jokilehto, Jukka. (2002). History of Architectural Conservation, Butterworth-Heinemann, 2 Ed.
20. Roberts, Peter W. / Hugh Sykes. (2003). Urban regeneration : a handbook. London: Sage.
21. Rodwell, Dennis. (2007). Conservation & Sustainability in Historic Cities, Blackwell Pub.
22. Sandercock, L. (2003). Mongrel cities in the 21th century. New York: Continuum.

7. Renewal & Revitalization

۸. لوکا بلترامی، Luca Beltrami, (۱۸۵۴ تا ۱۹۳۳ م.)، آرشیفتک و نقاش ایتالیایی.
۹. کامیلیو بوئیتو، Camillio Boito, (۱۸۳۶ تا ۱۹۱۴ م.)، آرشیفتک، مهندس و تاریخ نگار هنری، پدر مرمت شهری لقب گرفت.

10. ICOMOS

۱۱. در برخی منابع از جمله کتاب مرمت شهری این معیارها اشتباهاً کیوتو نوشته شده است.

۱۲. اهداف این سند از کتاب مرمت شهری صص ۱۳۸ و ۱۳۹ ذکر شده است.

13. Renewal & Revitalization

14. Regeneration

15. Urban Renaissance

16. Gentrification

17. Urban Decline

18. Urban Renaissance

19. ECTP

20. Regeneration

فهرست منابع

۱. ایزدی، سعید و مهشید صبحی‌زاده، (۱۳۸۳). "حفاظت و توسعه شهری: رویکرد مکمل یا مغایر"، فصلنامه آبادی شماره ۴۵.
۲. بنیادی، ناصر (۱۳۸۸). "روش‌های مداخله در بافت‌های کهن، ارزیابی تجارب و روش‌شناسی مداخله: بهسازی، نوسازی و بازسازی؛ (نمونه موردی شیراز)"، رساله دکترای شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی.
۳. پایگاه میراث فرهنگی شیراز، (۱۳۸۰). "منشورهای بین‌المللی در ارتباط با شهرهای تاریخی"، نشریه داخلی.
۴. تهرانی، فرهاد (۱۳۷۸). "منشور مکزیک"، نشریه نمایه پژوهش، شماره ۱۱ و ۱۲.
۵. حبیبی، سید محسن و ملیحه مقصودی، ملیحه (۱۳۸۱). "مرمت شهری"، انتشارات دانشگاه تهران، شماره ۲۶۰۱.
۵. فلامکی، محمد منصور (۱۳۸۳). "باز زنده سازی بناها و شهرهای تاریخی"، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم، شماره ۱۶۴۴.
۶. فیلدن، برنارد م. / یوکیاتو، یوکا (۱۳۸۶). "راهنمای مدیریت برای محوطه‌های میراث جهانی"، ترجمه پیروز حناچی، انتشارات دانشگاه تهران.
۷. کالینگورس، بری (۱۳۸۷). "برنامه‌ریزی بریتانیایی"، ترجمه عارف قوامی، نشر آذرخش.